

**«СЕСТРИЦЯ ГАЛЯ» Б. ГРІНЧЕНКА ТА «СЕМЕН»
А. ПЛАТОНОВА: СПРОБА ТИПОЛОГІЧНОГО
ЗІСТАВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ПЕРСОНАЖІВ**

Модерна література, розвиваючись, обумовила появу якісно нових персонажів, при створенні яких важливим аспектом стала зосередженість автора на психологічному стані героя, показаному крізь призму історичних, соціальних подій та змін в особистому житті, які призводять до появи нового досвіду та психологічного дозрівання персонажа.

У дослідженні розглянуто в порівняльному аспекті гендерну психологію персонажів творів «Сестриця Галя» Б. Д. Грінченка (1885) та «Семен» А. П. Платонова (1936). Порівняльний аналіз гендерної психології персонажів названих творів дає можливість повною мірою розкрити стильову своєрідність кожного з цих двох авторів, показати культурні особливості та світоглядну еволюцію на прикладі реалізації близьких сюжетних ліній. Гендерний підхід використано з метою доповнення традиційної інтерпретації малої прози обох письменників розкриттям інших смислових рівнів.

Теоретичним підґрунтям такого порівняльного дослідження стали праці З. Фрейда, К.-Г. Юнга, Р. Барта, Ж. Лакана та Е. Нойманна, в основу аналізу покладено алгоритм аналізу художнього твору, розроблений Н. Зборовською.

Отже, мета нашої розвідки полягає у з'ясуванні механізмів моделювання гендерної психології персонажів у художньому світі Б. Грінченка та А. Платонова в порівняльному аспекті.

Порівняння зумовлене потребою звернути увагу на спільні, проте маловідомі для широкого загалу смислові акценти у малій прозі обох діячів у психоаналітичній інтерпретації та їх відповідний розвиток у часі.

Звичайно, порівнювати твори, написані більше, ніж із півстолітньою різницею, різними мовами та в різному соціокультурному контексті, потрібно з великою обережністю. Крім того, стиль кожного з письменників вирізняється яскравою індивідуальністю, особливою лексикою. Так, стиль Б. Грінченка

тяжіє до пізнього реалізму – т. зв. народництва. Він у першу чергу намагався писати доступно й зрозуміло для читача [2, с. 510]. Стиль же А. Платонова дослідники називають «кострубатим» та «зумисне неоковирним» – і дійсно він часто свідомо порушує літературну норму на всіх рівнях [6, с. 263].

Особливості індивідуальних стилів обох письменників визначаються підґрунтям їх творчих доробків, що особливо виразно проявляється у взятих для аналізу оповіданнях. Так, основа сюжету – викликане реакцією на смерть матері дочасне дорослішання героя твору – і для Б. Грінченка, і для А. Платонова закладена у життєвому досвіді.

Обидва діячі є глибокими знавцями внутрішнього світу дитини та є творцями масиву творів про дітей і для дітей. При цьому Б. Грінченко послуговувався власним професійним (педагогічним) досвідом, орієнтуючись також на актуальні зразки західноєвропейської літератури. У свою чергу А. Платонов на питання, до яких літературних напрямків він належить, відповідав: «До жодних, маю власний» [5]. Він відтворює душевні переживання дитини, послуговуючись власним життєвим досвідом – адже сам був найстаршим для десяти своїх братів і сестер.

Варто наголосити на спільності характерів Грінченка та Платонова – впертій систематичній самоосвіті, відданості ідеалам, самостійному формуванню власного стилю. Обидва розмірковують над вічними темами, за зовнішньою відстороненістю співчуваючи своїм героям. В обох випадках часова віднесеність не є важливою через універсальність змальовуваних у творах ситуацій.

«Сестриця Галя», і «Семен» є творами, в яких відображена заміна старшою дитиною в сім'ї померлої матері для молодших. При цьому часовий відлік твору «Сестриця Галя» починається смертю матері – сама втрата лишається поза кадром, матір уже поховали – і заміна 12-річною Галею померлої матері для молодших брата й сестри відбувається поетапно. «Семен», навпаки, розкриває характер головного героя, показуючи, що він звик турбуватися про братів і сестру – і завершується смертю матері та рішенням Семена її замінити:

«– Давай я им буду матерью, больше некому. <...> Отец смотрел на старшего сына, – «восьмой год уже ему», подумал он» [3].

Обидві історії за структурою виписуються за допомогою простих, але досить енергетичних подій (у теперішньому часі). Каталізаторами основної події – заміни матері для дітей – в обох випадках стають смерть матері та буденні потреби дітей. Вказані каталізатори призводять до швидкого переформування внутрішньо-психологічної ситуації головного героя з «дитячого» до «фемінного» (материнського) самоозначення.

Варто відзначити, що у випадку оповідання «Сестриця Галя» всі події відбуваються в хаті, яка має жіночну, материнську семантику і є сталим архетипом у психоаналізі та літературі. Подієву послідовність оповідання «Семен» також вибудовано за цією логікою – спочатку в хаті знаходяться мати і сестра, Семен із братами перебувають у дворі; далі й до завершення твору хата залишається «жіночою» аж до смерті матері, коли Семен займає її місце.

Отже, і в оповіданні «Сестриця Галя» Б. Д. Грінченка і в оповіданні «Семен» А. П. Платонова яскраво виражена прихильність та повага до фемінної материнської функції, її необхідності та особливостей становлення.

«Відібраний» у дітей образ матері повертається в особі старшої дитини, але змальовується лише материнська функція «фемінного», яка для названих творів є головною. При цьому суттєвою різницею є часова структурованість оповідань – тобто розгортання подій від основної події чи до неї – та, що є головною різницею, стать головного героя, адже для Семена, як для хлопчика, виконання материнської функції не є обумовленим традицією, «природним».

Література

1. Білецький О. Борис Грінченко / О. Білецький // Зібрання праць. У 5-ти т. / Ред. колегія : М. Гудзій (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 1965 – Т. 2: Українська література XIX – початку XX століття / Упор. та прим. М. Гончарука. Ред. М. Сиваченко. – 1965. – С. 586–595.
2. Єфремов С. Історія українського письменства / Ред. М. Наєнко. – К.: «Феміна», 1995. – 688 с.
3. Платонов А. Сухой хлеб: Рассказы, сказки. Сост., подготовка текста, комментарии Н.В. Корниенко / А. П. Платонов. – М., 2011.

4. Погрібний А. Літературні явища і з'яви : статті. Портрети. Силуети. Наближення. – К. : Оранта: Майстерня книги, 2009. – 687 с.
5. Русская литература XX века. Прозаики, поэты, драматурги. Биобиблиографический словарь. Том 3. П – Я. с. 69-75.
6. История русской литературы XX – начала XXI века: в 3-х частях: Часть II: 1925-1990 годы [Электронный ресурс] : учебник для вузов / Сост. и науч. ред. проф. В. И. Коровин. – М.: ВЛАДОС, 2014. – <http://www.studentlibrary.ru/book/ISBN9785691020315.html>
7. Summa culturologiae. В 2-х т. Том 1. Электронное издание / Главный редактор и автор проекта С. Я. Левит. – М.; Спб.: Центр гуманитарных инициатив, 2017. – 1372 с. (Серия «Summa culturologiae»).